

dék, 1980. 65; KisnTsz. 67). A *paklincs* tudományos névként a *juhcsimbe* és *juh-kullancs-légy* szókkal a *Melophagus ovinus* megnevezésével rivalizál.

A kullancs nemcsak ellenszenves állat, hanem az etnozoológiai szakirodalomban is alig van adat rá, például az egyéb tekintetben igen alapos PAZSICZKY JENŐ (Az izelt-lábuakra vonatkozó magyarországi babonák. Trencsénvármegyei Múzeum Egyesület Évkönyve 1914: 37–54) nem is említette. Az újabb magyar gyűjtések a következőképpen emlékeznek meg az állatról. A Felső-Szigetközben „*Pákolláncs, kolláncs*: (...) Azt mondják, »kétfajtú: a nagyobb aprú lábakkal a kutyakolláncs, a picirkó meg az erdei kolláncs, ez az emberen él«. A baromfikolláncs éjjel jön elő” (KOVÁCS ANTAL, „Járok-kelek gyöngyharmaton...” Növény- és állatnevek a Felső-Szigetköz tájnyelvében. Mosonmagyaróvár, 1987: 56). (A *pákolláncs* szó a *paklincs*, a *kolláncs* a *kullancs* változatának tekinthető.) A Sóvidéken is gyakori, *kullancs* néven jól ismerik. „Az erdőn lehet kapni, erőst nehéz kiírtani, kivenni az ember bőriből nem lehet, me a feje belészakad, s újra kinől. Petrót vaj benzint ké réja cseppenteni, s akkó legurú. (...) Mongyák, hogy betegséget es lehet tölle kapni, valami aggyulladás félét, de ijen itt felénk eddig nem vót” (GUB JENŐ, Erdő-mező állatai a Sóvidéken. Firtos Művelődési Egylet, Korond, 1996: 24).

A kullancs további nyelvjárási elnevezései: *cék* (ÚMTsz. 1: 673 *ciékk* [Felsőőr]; FTsz. 39) – nyilvánvalóan a német *Zecke* ‘kullancs’ átvétele; *csiglanc* (ÚMTsz. 1: 823 [Rétfalu]), *kanta* (Tsz. [Székelyföld], MTsz. 1: 1036 [Háromszék]), *kopic* (Tsz.; MTsz. 1: 1169 [Baranya megye, Ormánság]), *óvantag* (Székesfehérvár, Fejér megye, Tolna megye, Dombóvár, Kiskunság, Kiskunhalas), *óvantag-féreg* (Sió melléke, MTsz. 2: 30), *parlag-féreg*, *pallag-féreg* (Tsz., MTsz. 2: 85 [Csík]), *varga* (MTsz. 2: 922). Az *óvantag* elnevezést PAZSICZKY is említette egy a tyúkólban tenyésztő féreg, tetű, pontosabban atka (*Argas reflexus*) megnevezéseként (i. m. 52). Problematis adat az állatnév ‘kullancs’ jelentésű nyelvjárási *ragadály* (ÉrtSz+ 938).

KICSÍ SÁNDOR ANDRÁS

TUDOMÁNYTÖRTÉNET

Magyaroktatás Oszakában Helyzetkép tudománytörténeti kitekintéssel*

A messze Távol-Keleten, ahol nemigen élnek magyar anyanyelvűek, sem velük rokon nyelvet beszélő emberek, mindig érdeklődést tud kelteni a magyar nyelv és a kultúra. Az Oszakai Egyetemen például szorgalmasan és igen lelkesen tanulnak magyarul a japán egyetemisták. Szívesen mennek Magyarországra akár rövid időre, például nyári egyetemre, illetve akár egy évre is: sokan pályáznak például a Magyar Állami Ösztöndíjra. Minden

* A szerző 1980 és 1982 között magyar állami ösztöndíjasként tanult az Eötvös Loránd Tudományegyetemen, s órákat az általános nyelvészeti, a magyar és a finnugor tanszéken hallgatott. Egyetemi doktori értekezését (A helyviszonyok jelölésére szolgáló nyelvi eszközök a magyarban és a japánban) Balázs Jánosnál írta. 1985-től óraadó, 1993-tól teljes állású tanár, 2002-től professzor az Oszakai Egyetem Idegen Nyelvi Karán. – A szerk.

éven egyre többen tanulnak Magyarországon, a Balassi Intézetben, az Eötvös Loránd Tudományegyetemen, a Debreceni Egyetemen, a Pécsi Egyetemen vagy a Szegedi Egyetemen.

Mielőtt bemutatnám a mi intézményünket, az Oszakai Egyetemet, röviden szeretném áttekinteni a japán magyarságkutatás úttörőinek a tevékenységét. Azt mondhatjuk, hogy Japánban a magyar nyelvvel kapcsolatos tudományos kutatás és oktatás szervezett formában valójában csak az 1970-es években kezdődött, de korábban is működött egy-két kiemelkedő személy e szakterületen, és ezek a tudósok fontos szerepet játszottak abban, hogy a hungarológiának ma oktató- és kutatóhelyei lehetnek Japánban.

Elsőként Imaoka Juichiro (1888–1973) nevét kell megemlítenem, aki a magyar nyelv és kultúra stúdiumának igazi japán úttörője volt. Imaoka 1922 és 1931 között Európában, de főleg Magyarországon tartózkodott. Elsajátította a magyar nyelvet, miközben a japán kultúráról tartott előadásokat, tanulmányokat írt (vö. pl. *Új Nippon*. Athenaeum, Bp., 1929), sőt oktatta magát a japán nyelvet is. A Magyar Nippon Társaság és a Turáni Társaság tagjaként részt vett különböző rendezvények szervezésében, és nagy lelkesedéssel munkálkodott a Japán és Magyarország közötti kapcsolatok fejlesztésén. 1931-ben visszatért hazájába, a külügyminisztériumban dolgozott, ugyanakkor a magyar kultúrával kapcsolatos ismeretterjesztő tevékenységét is folytatta. Az ő műve a Japánban napvilágot látott első magyar nyelvkönyv – „Magyar nyelv négy hét alatt” (Daigakushorin, Tokyo, 1969) és a „Magyar–japán szótár” (Nikko-bunka-kyokai, Tokyo, 1973). Bár ezek a könyvek természetesen mai szemmel nézve meglehetősen hiányosnak tűnnek, módszertanilag elavultak, tartalmilag néha meghökkentőek, mégis ez volt a kezdet. Imaoka műfordásokat is készített, többek között számos Petőfi, Kosztolányi művet, illetve Madách drámai költeményét, „Az ember tragédiáját”-t is ő fordította. Valószínűleg volt személyes kapcsolata is Kosztolányival, hiszen Kosztolányi „Bölcsőtől a koporsóig” című könyvében olvashatunk egy írást Imaokáról. Kosztolányi interjúkat készített különféle nemzetiségű emberekkel, leírta a beszélgetést és persze egyben a benyomásait. Volt az interjúalanyok között francia, német, angol, illetve többek közt még egy japán is – ez volt Imaoka (Japán Dsiucsiro. *Pesti Hírlap*, 1931. június 21.). A Magyar–Japán Baráti Társaságnak és különösen Vihar Juditnak, a társaság elnökének köszönhetően 2009-ben emléktáblát helyeztek el a mai Centrál kávéházban Imaoka emlékére, akinek egyébként az UMEMURA YUKO által írott életrajza megjelent magyarul: „A Japán-tengertől a Duna-partig. Imaoka Dzsúicsiró életpályája a magyar–japán kapcsolatok tükrében” (Gondolat Kiadó, Bp., 2006).

Imaoka után a magyar nyelv és kultúra kutatását tudományos színvonalon művelő első japán szakember Tokunaga Yasumoto (1912–2003) volt, aki 1940-től 1942-ig, azaz két és fél évig tartózkodott Budapesten, és az akkori Pázmány Péter Tudományegyetemen (a mai Eötvös Loránd Tudományegyetemen) tanult Zsirai Miklós professzornál, továbbá olyan híres oktatók előadásait hallgatta, mint Németh Gyula, Laziczius Gyula és Pröhle Vilmos. Egyébként az Eötvös Kollégiumban lakott, ahol a szobatársai Lőrincze Lajos és Király István voltak. Rengeteg legenda fűződik ehhez az időhöz: egy nehezen szerzett frakkba öltözve tolmácsolt Horthy Miklósnak a Várban, hallgatta Szigeti József hegedűművészt és Krausz Lili zongoraművésznőt, ott volt Bartók Béla utolsó koncertjén, Nyizsinszkij lányával sétált a városban stb. Közben japánt is tanított, és előadásokat tartott a japán nyelvről és kultúráról. Hazatérve pedig magyart tanított, cikkeket írt, a magyar szépirodalom fordítójaként is működött. Tokunaga elsősorban nyelvésznek tekinthető, noha a magyar kultúra számos területén munkálkodott. Neki és Koizumi Tamotsunak

(1926–2009) köszönhető, hogy Lotz János páratlanul értékes hagyatéka, egy a nyelvtudomány szinte minden területére kiterjedő könyvgyűjtemény a Kansai Gaikokugo Egyetem tulajdonába került, ahol ez a két jeles tudós (Tokunaga és Koizumi) tevékenykedett. Koizumi Tamotsu egyébként nem hungarológus, hanem nyelvész volt (fő szakterületének a finn nyelvet és általában az uráli nyelvészetet tekintette).

Az 1973-ban létrejött a Japán Uralisztikai Társaságnak az első elnöke Tokunaga Yasumoto volt, majd 1977-től 2003-ig Koizumi Tamotsu viselte ezt a tiszteletet. A társaság tagjai főleg olyan kutatókból állnak, akik valamelyik uráli nép nyelvével, irodalmával, néprajzával, történelmével foglalkoznak, bár a tagok legtöbbször elsősorban nyelvész. A társaság csaknem négy évtizedes fennállása során fontos eredményt ért el. Az évente egyszer rendezett találkozókra kívül kiadja az *Uralica* című folyóiratot, melynek 1973-tól 2011-ig 15 száma jelent meg. A társaság tagjai rendszeresen részt vesznek a nemzetközi finnugor kongresszusokon.

Bevezetőként ennyit feltétlenül szükséges volt elmondani a japán hungarológia kezdeteiről és szervezeti kereteiről; bár az elmondottak természetesen korántsem merítik ki a témát.

A következőkben röviden szeretnék beszámolni arról, hogy milyen oktatás folyik az intézményünkben, az Oszakai Egyetemen. Japánban több egyetemen is tanítanak magyar nyelvet, de mindenütt csak választható fakultatív idegen nyelvként. Az Oszakai Egyetem Idegennyelvi Karán azonban az oktatott 25 nyelv közül a magyar is főszakként tanulható, és a magyar szakos diákok négy éven keresztül ismerkedhetnek a magyar nyelvvel, történelemmel és kultúrával. A japán felsőoktatási rendszerben az egyetemisták négyévi tanulás után kapnak diplomát, azaz BA fokozatot. A Magyar Tanszék 1993 áprilisától működik, de a magyar nyelv tanítása, választható tantárgyként, már 1985-től folyik. Az 1993-ban megindult magyar oktatás Japánban az első önálló, egyetemi szintű magyar szakos képzés volt, és ez az akkori Oszakai Idegennyelvi Egyetemen kezdődött. Bátran mondhatjuk, hogy ezzel a Japánban folyó magyar nyelvi kutatás és képzés új szakaszába lépett, mert további fejlődéséhez biztos alap jött létre, azaz „új korszak nyílt” a magyar oktatás beindulásával az akkori Oszakai Idegennyelvi Egyetemen.

Japánban az utóbbi években országsszerte folyik az egyetemi rendszer reformja, az oktatás és az intézmények átszervezése. Ennek során Oszakában 2007 októberében egyesítették a két állami egyetemet, azaz az Oszakai Idegennyelvi Egyetemet és az Oszakai Egyetemet. Így a mi korábban önálló egyetemünk az Oszakai Egyetem Idegennyelvi Kara lett. Jelenleg az Oszakai Egyetem Idegennyelvi Karához tartozó Magyar Tanszéken minden évben körülbelül 15 hallgató kezdi meg tanulmányait, és négyéves képzésben vesz részt, tehát összesen körülbelül 60 tanítványunk van. Tanszékünk elsősorban a magyar nyelv tanítására helyezi a hangsúlyt, de a magyar kultúrával és történelemmel is foglalkozunk.

Az oktatógárda három teljes állású oktatóból és néhány megbízott óraadóból áll. Egy japán kollégám van: Okamoto Mari, nyelvész, aki szociolingvisztikával foglalkozik. A magyar anyanyelvi lektor, Barta László 2007 áprilisa óta igen sokat segített a magyaroktatásban. 2012 tavaszától Borsos Levente folytatja ezt a munkát. Magam a magyar nyelv kutatására specializálódott nyelvészként tevékenykedem. Óraadóként több magyar anyanyelvű is részt vesz az oktatásban. Cseresnyési László kezdettől fogva tanít nálunk, és hozzájárult a magyar tanszék felépítéséhez.

Az oktatás elsődleges célja az, hogy a diákok megtanulják a magyar nyelvet, legalább a mindennapi „túléléshez” szükséges tudást megszerezzék. Az első két évben a magyar szakos diákok heti 5 magyarórán vesznek részt, nálunk egy tanóra 90 percből áll. Japánban áprilisban kezdődik az első szemeszter, és 15 hétig tart, majd októberben a második, amely ugyancsak 15 hetes. Az első két év során a hallgatók elvileg elsajátítják a magyar nyelv grammatikai rendszerének alapvető szabályait. A következő két évben nemcsak magyar nyelvvel, hanem a magyar kultúrával és történelemmel is foglalkoznak a diákok, majd az utolsó évben diplomamunkát írnak valamilyen magyar témáról.

Az egyetemi magyar képzéssel kapcsolatban számos nehézségünk van. Japánban a múltban nem nagyon tanítottak magyart, így nincs elég tapasztalat, és nincs megfelelő tananyag sem. A magyar mint idegen nyelv tanítása a japán oktatók számára viszonylag új szakterület, ezért a tananyagot végül is magunknak kell elkészítenünk. Magam is írtam néhány tankönyvet. A tanszéken olyan tananyagcsomagot készítettünk, amellyel interneten keresztül lehet tanulni. Ez három részből áll: nyelvtan, gyakorlatok és videó, vagyis animációs anyag (<http://el.minoh.osaka-u.ac.jp/fhc/hun/index.html>).

Ugyancsak hiányolunk egy jó japán–magyar és magyar–japán szótárt. A diákok egyelőre a magyar–angol, illetve az angol–magyar szótárt használják, de ha az angol nyelvismeretük nem kielégítő, bizony még az angol–japán és japán–angol szótárakra is szükségük van a munkájukhoz. Folyamatosan dolgozunk a magyar–japán szótáron, és az idén elkészült egy kis méretű japán–magyar, magyar–japán zsebszótár, amely kb. 3000 magyar és kb. 1000 japán címszót tartalmaz. Természetesen égető szükségünk lenne egy komolyabb szótárra, amely legalább 30 000 címszót tartalmazna, de ennek az összeállítása és megszerkesztése a magas heti óraszámú oktatói munka mellett nehezen, és csak lassan halad. Mégis remélem, hogy belátható időn belül elkészülünk vele.

Szerencsére több szervezettől és magánszemélytől kaptunk ajándékba magyar szakkönyveket és szépirodalmi műveket: már majdnem háromezer magyar nyelvű kötetünk van. A tokiói Magyar Nagykövetség, a Magyar Tudományos Akadémia, az akkori Nemzetközi Hungarológiai Központ segítségével kívül jelentős mennyiségű könyvet kaptunk két japán kutatótól, akik magyarországi tartózkodásuk alatt valóságos könyvtárat gyűjtöttek össze. Tavaly is kaptunk számos magyar könyvet a magyar államtól. A Balassi Intézet javaslatára részese lehetett a mi intézményünk is a Márai könyvtártámogató programnak, amelyet a Nemzeti Kulturális Alap finanszírozott.

Az anyagi nehézségeket viszonylag könnyebb leküzdeni, a nehezebb feladat az, hogy a diákokat hogyan motiváljuk. A nyelvtanulásban nagyon fontos a motiváció. Gyakran felteszik nekünk a kíváncsi kérdést, hogy ugyan mi indítja arra a fiatal japánokat, hogy egy tőlük oly távoli, kis nyelvet válasszanak. Való igaz, hogy a legtöbb elsőévesnek nincs különösebb előzetes ismerete Magyarországról és a magyar nyelvről, tehát ez nem indíthatja őket arra, hogy a magyar szakot válasszák. Előfordul, hogy éppenséggel véletlenül bukkannak rá a magyar szakra, amikor a felvételi vizsgák előtt dönteniük kell, ugyanis az ún. nagy nyelvek – angol, francia, német, orosz, kínai stb. – annyira keresettek, hogy ezekre a szakokra jóval nehezebb bejutni. Végül azonban majdnem mindegyikük – bár eleinte szinte semmit sem tudtak Magyarországról – fokozatosan megismerkedik Magyarország gazdag kultúrájával, nyelvével, társadalmi viszonyaival, és sokan kedvet kapnak a hungarológiai kutatásokhoz is. És innentől már szerintem a magyar nyelv és kultúra gazdagsága maga motiválja és ösztönözi a diákokat.

De hogyan jutunk el eddig a pontig? A magyar nyelvi és kulturális rendezvények például jó alkalmat adnak a diákoknak, hogy kedvet kapjanak a további tanuláshoz. Időnként megrendezzük a magyar szónokversenyt. A másik közkedvelt program a magyar színház. Minden évben november elején egy egyetemi fesztivált tartunk, amelynek keretében a hallgatók színdarabokat adnak elő a tanult nyelven. Előtte lefordítják a darabot, az előadást pedig japánul feliratozzák, hogy a nyelvet nem ismerő közönség is megértse. A magyarul tanulók legutóbb Karinthy Frigyes egyik vidám darabját vitték színre magyarul, igen nagy sikerrel. Nagyon élvezte a közönség és a maguk diákok is, akik ily módon sokat tanultak. Mindez nagyban hozzájárul ahhoz is, hogy egyre jobban érdeklődjenek a magyar irodalom iránt.

Időnként magyar vendégek is segítenek a magyaroktatásban. Eddig olyan jeles magyar nyelvészek, mint Zaicz Gábor, Keresztes László, illetve hungarológusok, mint Amedeo Di Francesco, Larsson Lars-Gunnar, Tuomo Lahdelma voltak nálunk, és érdekes előadásokat tartottak. A mai magyar irodalom kiemelkedő alakjai, így Konrád György, Krasznahorkai László, Esterházy Péter és Visky András is vendégeink voltak, és nagy hatást gyakoroltak a hallgatóinkra. A közvetlen érintkezés a magyarokkal, a magyar kultúrával különösen nagy ösztönzést adhat a továbbtanuláshoz.

Tehát – mint említettem – igen fontos, hogy motiváljuk a diákokat, ugyanakkor nehéz megmondani, hogy ha elsajátítják a nyelvet, azzal milyen előnyökhöz jutnak, milyen lehetőségek nyílnak meg előttük. Ha angol szakosok lennének, akkor a nyelvtudásukat több helyen tudnák hasznosítani, több lehetőségük lehetne. A magyart munkaeszközként nem nagyon lehet használni, azaz a négyéves sikeres egyetemi tanulmányok és a diploma megszerzése után nem könnyű dolog olyan munkát találni, ahol a pályakezdők hasznosítani tudják a magyar nyelvtudásukat. Ennek ellenére hiszünk abban, hogy a magyar nyelvismeret valamilyen módon segítséget jelent a további életük során. Bárhova kerülnek is volt hallgatóink, minden bizonnyal megőrzik és továbbviszik magukban a tanultakat. Ahogy Kosztolányi mondja: a nyelvvel minden szellemi kincsünk alapföltételét, a képzelhető legnagyobbat kapjuk, melyért semmi fáradtság nem sok. Mi, oktatók pedig igyekszünk az Oszakai Egyetemen folyó oktatással erősíteni a magyar kultúra ismertségét és szeretetét Japánban, egyben hozzájárulni ahhoz, hogy a diákjaink megtanulják az idegen kultúrát is a sajátjukként értékelni és becsülni.

WASEDA MIKA

S Z E M L E

Tolcsvai Nagy Gábor, Kognitív szemantika

Második, javított kiadás. Konstantin Filozófus Egyetem, Nyitra, 2011. 150 lap

TOLCSVAI NAGY GÁBOR könyve, amely magyar nyelven mutatja be a kognitív szemantika legfőbb jellemzőit, és átfogóan összegzi annak legfontosabb eredményeit, hiánypótló munka. A hetvenes évek végén kialakuló, a nyolcvanas évektől meghatározó nyelvészeti irányzattá váló kognitív nyelvészet az utóbbi másfél-két évtizedben – nem utolsó